

UUSPERHENEUVONTA HUOLTO- JA TAPAAMISNEUVOTTELUSSA

- opas sosiaalipalveluissa työskenteleville

Sari Lähdeniemi

Suomen Uusperheiden liitto ry

Uusperheneuvojan täydennyskoulutus 2014

Sisällys

1	OPPAAN TAVOITE	3
2	UUSPERHE	3
3	HUOLTO- JA TAPAAMISNEUVOTTELU	4
4	UUSPERHENEUVONTA.....	6
4.1	Eroprosessin vaiheet ”Missä vaiheessa vanhemmat ovat erossaan?”	6
4.1.1	Shokkivaihe.....	7
4.1.2	Reaktiovaihe	7
4.1.3	Käsittelyvaihe	8
4.1.4	Uudelleen suuntautumisen vaihe.....	9
4.2	Terapia tukena ”Ohjataanko terapiaan?”	9
4.3	Suhde vanhemmuuteen ”Millaista on vanhempien vanhemmuus eron jälkeen?”	10
4.4	Lapsi uusperheessä ”Missä vaiheessa uusperheen perheytyminen on?”	12
4.5	Uusperheterapian soveltaminen huolto- ja tapaamisneuvottelussa ”Voidaanko lisätä empatiaa ja tietoa ex-puolisoiden ja lasten elämästä?”	14
4.5.1	Uusperheen muoto	15
4.5.2	Primitiiviset tunteet ja sukupuoli	15
4.5.3	Tiedon lisääminen.....	16
4.5.4	Empatian lisääminen	16
4.5.5	Vuorovaikutuksen korjaaminen	17
4.5.6	Vanhempi-lapsi –osajärjestelmä	17
5	Ohjeita hyvään erolapsen vanhemmuuteen	18
	LÄHTEET.....	20

1 OPPAAN TAVOITE

Tämä opas on laadittu Suomen uusperheellisten liitto ry:n järjestämän uusperheneuvojan täydennyskoulutuksessa kehittämistyönä vuonna 2014. Oppaan tavoite on antaa sosiaalipalveluissa työskenteleville ammattilaisille työkaluja asiakastyöhön huolto- ja tapaamisneuvottelussa. Opasta voidaan hyödyntää kaikissa huolto- ja tapaamisneuvotteluissa tai keskusteluissa vanhempien kanssa, kuten esimerkiksi lastensuojelussa, sosiaalipäivystyksessä ja perheasioiden yksikössä. Tavoitteena on lisätä sosiaalipalvelujen ammattilaisten tietoa uusperheneuvonnasta siten, että se näkyy asiantuntemuksena asiakastyön kohtaamisissa. Tavoitteena on lisätä uusperheiden hyvinvointia ja sopia eronneiden vanhempien kesken. Uusperheneuvojan täydennyskoulutus antoi arvokasta tietoa uusperheistä ja toivon tämän suppean oppaan olevan avuksi uusperheellisten huolto- ja tapaamisneuvottelussa sekä kohtaamisissa asiakastyössä.

2 UUSPERHE

Uusperhe- sanaa voidaan arkikielessä käyttää useilla tavoilla. Ihmisillä on erilaisia käsityksiä siitä, mikä on oikeastaan uusperhe ja keitä siihen kuuluu. Myös lainsäädännössä on erilaisia tapoja määritellä, keitä samaan perheeseen kuuluu. Uusperhe voidaan määritellä hyvinkin laajasti tai toisaalta suppeasti. Uusperheen taustalla voi olla molempien tai vain toisen puolison särkynyt parisuhde ja sitä seuraava uusi parisuhde. Näin syntyneessä uusperheessä voi olla yhteisiä tai vain toisen lapsia tai se voi olla lapseton. (Hirvonen & Karvonen toim. 2009, 22.)

Tilastokeskuksen uusperhemäärittelyssä uusperheessä on alle 18-vuotias vain toisen puolison lapsi. Perheen kaikki lapset eivät ole puolisoitten yhteisiä. Tämän määrittelyn mukaan vuonna 2012 uusperheitä oli 53 000 (9% kaikista lapsiperheistä) ja uusperheisiin kuului noin 110 000 alaikäistä lasta (10 % kaikista lapsiperheiden lapsista). Tyypillisimmin

uusperheissä asui äidin lapsia (46 %). Toiseksi yleisin uusperhetyyppi oli äidin lasten ja uusperheen vanhempien yhteisten lasten muodostama perhe (38 %). (Tilastokeskus 17.10.2014).

Suomen uusperheellisten liiton v. 2012 julkaistussa uusperhe-lehdessä tuodaan esiin erilaisia uusperheen määritelmiä:

”Uusperhe on alituisesti vaihtuva kokoonpano erilaisia, yhdessä asuvia ihmisiä, jossa yhdistävänä tekijänä on kaksi elämäkokemuksella varustettua aikuista, joilla ainakin toisella on lapsi/lapsia.”

”Uusperheen muodostavat ne uuden perheen jäsenet, jotka eri aikoina käyttävät samaa jääkaappia.”

3 HUOLTO- JA TAPAAMISNEUVOTTELU

Sirpa Taskinen (2001) on kirjoittanut sosiaalitoimelle Lapsen etu erotilanteessa- oppaan. Taskisen mukaan, mikäli vanhempien erotilanteessa ei päästä sopuun lapsen huoltajuudesta ja asumisesta, joudutaan selvittämään kumpi vanhemmista turvaisi paremmin lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetussa laissa mainitut lapsen kasvun edellytykset (LHL 1§). Lain mukaisesti kasvatuksen päätavoitteena on turvata lapsen tasapainoinen kehitys sekä myönteiset ja läheiset ihmissuhteet lapsen ja erityisesti lapsen vanhempiensa välillä. Kasvatuskyky koostuu jokapäiväisestä elämään liittyvistä asioista, kuten myönteisten ja läheisten ihmissuhteiden turvaamisesta, hyvästä hoidosta ja kasvatuksesta ja iän ja kehitystason mukaisesta valvonnasta ja huolenpidosta.

Vanhemmat voivat sopia eron jälkeen lasten huollosta ja tapaamisesta yhdessä eikä sitä ole pakollista vahvistaa lastenvalvojan luona tai käräjäoikeudessa. Siten huolto- ja

tapaamisasioita selvittää myös lastensuojelun ja sosiaalipäivystyksen asiakkaiden kanssa. Mikäli on tarpeen tehdä sosiaalilautakunnan eli käytännössä lastenvalvojan viranhaltijana vahvistama sopimus huollosta ja tapaamisesta, niin vanhempi tai vanhemmat varaavat ajan lastenvalvojalta, jolloin sopimus rinnastuu tuomioistuimen päätökseen.

Jos vanhemmat eivät kykene sopimaan keskenään eikä lastenvalvojan luona saada yhteistä sopimusta lasten huollosta- ja tapaamisesta, niin vanhemmat voivat yhdessä tai erikseen tehdä hakemuksen kärjäoikeudelle yhteisen alaikäisen lapsen huollon- ja tapaamisoikeuden määrittämiseksi. Vanhemmat voivat tehdä myös sovussa yhteisen hakemuksen kärjäoikeuteen, jolloin kärjäoikeus ratkaisee riidattoman hakemuksen kirjallisesti ilman, että vanhempia kutsutaan oikeuteen. Jos vanhemmat ovat erimielisiä, niin vanhemmat kutsutaan ensin valmisteluistuntoon, jonka jälkeen kärjäoikeus pyytää yleensä sosiaalitoimelta selvityksen perheen tilanteesta. Selvityksen tekijät tekevät kotikäynnin vanhempien luokse, selvittävät lapsen mielipiteen ja hankkivat tarvittaessa tietoja muilta viranomaisilta. Myös oikeudenkäynnin aikana vanhemmat voivat sopia riitansa. Tällöin tuomari antaa sopimuksen mukaisen päätöksen ja asian käsittely päättyy. Sosiaalitoimen selvityksen saapumisen jälkeen vanhemmat kutsutaan pääkäsittelyyn, jossa voidaan kuulla myös todistajia. Käsittelyn päätteeksi kärjäoikeus antaa asiassa päätöksen.

Huoltoriitaa voidaan sovittaa myös kärjäoikeudessa. Sovittelijana toimii perheasioihin perehtynyt tuomari ja häntä avustaa vanhemmuuden ja lapsen kehityksen asiantuntija (yleensä psykologi tai sosiaalityöntekijä). Sovittelijatuomari on eri henkilö kuin asiaa oikeudenkäynnissä käsittelevä tuomari. Asiantuntija-avustajan käyttäminen on vanhemmille maksutonta. Vanhemmat voivat joko yhdessä tai erikseen hakea sovittelua kärjäoikeudelta. Hakemus on vapaamuotoinen. Kärjäoikeuksilla on myös valmiita hakemuskaavakkeita, jotka helpottavat hakemuksen laatimista. Hakemuksessa tulee ilmoittaa osapuolten nimet ja yhteystiedot, mitä asioita hakija haluaa soviteltavan ja lyhyt kuvaus erimielisyydestä. Sovittelija voi vahvistaa sovittelussa syntyneen sopimuksen, jolloin siitä tulee täytäntöönpanokelpoinen

Jos vanhemmat ovat erimielisiä lapsen asioista, he voivat hakeutua myös kunnan järjestämään maksuttomaan perheasiainsovitteluun. Sovittelija auttaa vanhempia löytämään sovinnollisen ratkaisun erimielisyyksiin. Perheasiainsovitteijoina toimivat useimmiten perheneuvolan ja muun sosiaalitoimen työntekijät. Sovittelua tarjoavat myös kirkon perheasioiden neuvottelukeskukset ja muut sovittelutoimintaan luvan saaneet tahot. Sovittelu on luottamuksellista. (19.10.2014 <http://www.oikeus.fi/tuomioistuimet/karajaoikeudet/fi/index/hakemusasiat/perheasiat/lapsehnuoltojatapaamisoikeus.html>)

4 UUSPERHENEUVONTA

4.1 Eroprosessin vaiheet ”Missä vaiheessa vanhemmat ovat erossaan?”

Uusperheneuvojan koulutuksessa luennoineen Ilkka Laaksosen mukaan erossa ovat vaiheina kiukku, katkeruus, kaipaus, kaiho ja kauniit muistot. Laaksosen mukaan eroa harkitsevaa paria ohjattaessa on varma hyvä parempi kuin epävarma hyvä. Laaksosen mukaan kaihon katkaisu on myös osa eroprosessia, jotta eronnut pääsee eroprosessissaan eteenpäin. Laaksosen käytti esimerkkinä eronnetun parin yhteisellä kahvilla käymistä monen vuoden eron jälkeen, joka katkaisee realistisuudellaan kaihon ja eronnut voi siirtyä kohti kauniita muistoja. (Laaksosen Ilkka, luento 6.2.2014)

Perinteisesti eroa voidaan tarkastella kuitenkin myös kriisin vaiheiden kautta. Useimmat kriisin kohdanneet käyvät läpi hyvin samanlaisia vaiheita. Kriisin vaiheet eivät välttämättä erotu selvästi toisistaan ja kriisin kokenut saattaa myös palata vaiheista toiseen. Kriisien läpikäyminen tapahtuu kuitenkin yleensä niin samalla tavalla eri ihmisillä, että on mahdollista puhua kriisien neljästä eri vaiheesta eli **shokkivaiheesta, reaktiovaiheesta, käsittelyvaiheesta ja uudelleen suuntautumisen vaiheesta.**

4.1.1 Shokkivaihe

Shokkivaihe alkaa heti kriisin laukaisseen tilanteen jälkeen ja kestää lyhyestä hetkestä joihinkin vuorokausiin. Shokkivaiheen aikana ihminen ei kykene vielä käsittämään kriisin aiheuttanutta tapahtumaa ja saattaa jopa kieltää sen. Osa shokkivaihetta elävistä lamaantuu täydellisesti. Muiden ihmisten näkökulmasta tämä saattaa näyttää hämmentävältä tyyneydeltä. Jotkut toiset taas saattavat reagoida shokkivaiheessa voimakkaalla kiihtymystilalla, he saattavat esimerkiksi huutaa suoraa huutoa tai itkeä raivokkaasti. Lamaantuminen ja levottomuus saattavat myös vaihdella vuoronperään. Shokkivaiheessa esiintyvä kriisin aiheuttaneen tapahtuman torjunta ja kieltäminen ovat aivan asiaankuuluvia selviytymiskeinoja, kunhan ne eivät jatku liian kauan.

Shokkivaiheessa turvallisuuden tunteen tarve on voimakas. Shokkivaiheessa oleva tarvitsee yleensä konkreettista suojaa ja turvaa ja kokemuksen siitä, että läsnä olevat ihmiset, esimerkiksi kriisiauttajat hallitsevat tilanteen. Shokkivaiheen aikana tapahtumasta kerrotut asiat ja selviytymisohjeet eivät välttämättä jää mieleen. Tiedotuksen tapahtuneesta on hyvä olla rauhallista, yksinkertaista ja selvää.

4.1.2 Reaktiovaihe

Reaktiovaihe kestää yleensä muutamasta viikosta muutamaan kuukauteen. Reaktiovaiheessa ihminen vähän kerrassaan alkaa kohdata muuttuneen todellisuuden ja yrittää muodostaa käsitystä siitä, mitä on tapahtunut. Reaktiovaiheen alussa ihmisen mieli vielä haluaa yrittää kieltää tapahtuneen. Reaktiovaiheessa voi esiintyä outoja ja yllättäviä tuntemuksia, kuten että menetetty ihminen olisi jossain lähellä tai että hänen äänensä kuuluisi jostakin. Nämä tuntemukset ovat samanlaisia mielen käyttämiä puolustuskeinoja kuin tapahtuneen kieltäminen. Reaktiovaiheen aikana tapahtuneen merkitys lopulta tiedostetaan.

Reaktiovaiheessa kriisin aiheuttanut tapahtuma toistuu usein muistikuvina hereillä ollessa ja nukkuessa. Tapahtuma saattaa palautua yhtäkkiä hyvinkin elävästi mieleen esimerkiksi

jonkun tuoksun tai äänen takia tai vain keskustellessa jonkun ihmisen kanssa. Erilaisia ruumiillisia oireita, kuten sydämen tykytystä, vapinaa, hikoilua ja pyörrytystä voi esiintyä. Tapahtuma saattaa ensiksi unissa esiintyä painajaisten muodossa, mutta myöhemmin unet usein monipuolistuvat. Reaktiovaiheessa mieli alkaa käynnistyä käsittelemään tapahtumaa. Tässä kriisin vaiheessa ihminen tasapainoilee sietämättömältä kokemukselta suojautumisen ja sen käsittelemisen aloittamisen välillä.

Kriisin reaktiovaiheessa ihminen tarvitsee yleensä mahdollisuutta tulla kuulluksi. Hänellä saattaa olla tarve puhua tapahtumasta uudelleen ja uudelleen. Puhumisella on usein tärkeä merkitys toipumisen kannalta. Reaktiovaiheessa voi myös esiintyä jonkun ihmisen tai tahon kohtuutonta syyllistämistä tapahtuneesta, mikä saattaa hämmentää kriisin kokeneen läheisiä. Reaktiovaiheessa oleva tarvitsee tietoa tilanteesta ja konkreettisia ohjeita ja tukea arjesta selviämiseen ja elämän uudelleen järjestämiseen.

4.1.3 Käsittelyvaihe

Kriisin käsittelyvaihe eli läpityöskentelyn ja korjaamisen vaihe kestää muutamista kuukaudesta noin vuoteen. Tämän aikana kriisin aiheuttanut tapahtuma aletaan hyväksyä. Mieli ei enää kiellä tapahtunutta, vaan alkaa ymmärtää sen olevan muutoksineen ja menetyksineen totta. Tässä vaiheessa ihminen on valmis tekemään varsinaista surutyötä. Hän alkaa olla valmis kohtaamaan tapahtuman kaikki ulottuvuudet ja oman muuttuneen identiteettinsä.

Käsittelyvaiheessa voi ilmetä muisti- ja keskittymisvaikeuksia ja ärtyneisyyttä sekä sosiaalisista suhteista vetäytymistä. Ihminen tiedostaa kriisin aiheuttamat muutokset ja alkaa usein pohtia omaa identiteettiään, vakaumuksiaan ja uskomuksiaan. Kriisin käsittelyvaihe valmistaa kriisin kokenutta suuntautumaan jälleen tulevaisuutta kohti.

4.1.4 Uudelleen suuntautumisen vaihe

Kriisin uudelleen suuntautumisen vaiheessa kriisi alkaa hiljalleen muuttua osaksi elämää ja kokemusta omasta identiteetistä. Kriisin aiheuttaneesta tapahtumasta on tässä vaiheessa tavallisimmin aikaa vuodesta kahteen. Kriisin aiheuttanut tapahtuma ei unohdu koskaan, mutta sen kanssa pystyy elämään. Kun tapahtunut hyväksytään, sopeutuminen uuteen tilanteeseen pääsee alkamaan.

Elämänilo palaa hiljalleen, ja tapahtumasta tulee merkittävä osa omaa elämäntarinaa, mutta se ei enää täysin hallitse tunne- ja ajatusmaailmaa. Kriisi ei enää kuluta omaa mielenterveyttä, vaan on saattanut tuoda jopa lisää voimavaroja. Toipuminen ei kuitenkaan ole suoraviivaista, vaan esimerkiksi kriisistä muistuttavat tapahtumat saattavat tuoda mieleen kriisin aiempien vaiheiden raskaita tunteita.

Monet todella vaikean kriisin kokeneet kertovat muuttuneensa pysyvästi tapahtuman aikana. Samalla he sanovat löytäneensä itsestään sellaisia voimavaroja, joita he eivät tieneet olevan olemassakaan. Kriisin seurauksena elämä saattaa tuntua haavoittuvaisemmalta, mutta myös vielä aiempaa merkityksellisemmältä. (10.10.2014. https://www.tukinet.net/aineisto/aineisto_tiedot.tmp?id=621)

4.2 Terapia tukena ”Ohjataan terapiaan?”

Keskustelukäynnit tarvittaessa pariterapiassa eroprosessin aikana auttavat molempia ymmärtämään itseään ja toista elämän suurimmassa kriisissä. 3-5 käyntiä opettaa molemmille dialogista ongelmanratkaisua. Se auttaa ymmärtämään, mistä yhteiselämän ongelmat kumpusivat.

Monet erot johtuvat työstressistä, jopa taloudellisista paineista, eri perhekuulttuurien yhteentörmäyksistä, osaamattomuudesta lukea toisen tunteita ja toiveita tai esimerkiksi

kahdesta erilaisesta seksuaalisuudesta. Seksuaalisuus on kuin musikaalisuus –se on erilaista eri ihmisillä, samoin kuin energian taso. Joku voi olla vuosien ajan liian väsynyt jaksakseen hoitaa parisuhdetta. Seuraukset parisuhteelle ovat vaikeat.

Avioeron kohdalla on varmistettava, ettei ero luo suurempia ongelmia kuin mitä se ratkaisee. Erotessa on syytä olla hyvin tavoiteorientoitunut. Hyvä tavoite on olla erosta huolimatta hyviä vanhempia. Joidenkin tavoite on eteenpäin meneminen, toisilla on tarve käsitellä lisää menneisyyttä.

On mietittävä, onko muita tapoja ratkaista ongelmia kuin ero? Joidenkin kohdalla säihkyvä viha on vain rakkauden kääntöpuoli. Silti rakkaus yksin ei riitä syyksi jatkaa liittoa, jos kotirauha ja molempien onnellisuus ovat mahdottomia saavuttaa.

(19.10.2014,http://www.vaestoliitto.fi/parisuhde/tietoa_parisuhteesta/parisuhteen_kriisit/ero_kriisit/hyva_ero/)

4.3 Suhde vanhemmuuteen ”Millaista on vanhempien vanhemmuus eron jälkeen?”

Aino Kääriäinen (2008) on tutkinut vanhemmuutta erossa ja sen jälkeen. Aino Kääriäisen (2008) mukaan parisuhteen päättyessä vanhempana olemisesta tulee erityisellä tavalla tiedostettua. Vanhemmat joutuvat ottamaan kantaa, tekemään selväksi ja tulemaan tietoiseksi omasta roolistaan lapsen läheisenä ja kasvattajana. Vanhemmuuden näkyväksi tuleminen itselle pakottaa muodostamaan siihen suhteen. Vanhemmuus tulee näkyväksi ja merkitykselliseksi, mikä saattoi tulla vanhemmille yllätyksenä. Passiivisesta vanhemmuudesta saattoi tulla aktiivinen tai epävarmasta varma ja vastuullinen. Aktivoituminen tapahtui usein kun oma vanhemmuus koettiin uhatuksi. Useimmiten vanhemmuuden vahvistuminen erossa tapahtui niin sanotusti sivutuotteena, eikä niinkään

suunnitellusti. Tämä toi mielihyvää ja onnistumisen kokemuksia vanhemmille. (Kääriäinen 2008, 82, 87).

Parisuhteen päättäminen voi antaa mahdollisuuden vanhemmuuden jakamiseen ja selviytymiseen. Vanhemmuus nousee tällä tavalla yhteiseksi nimittäjäksi kumppaneiden välillä. Omasta vanhemmuudesta voi alkaa huolehtia ja toteuttaa oman näköistä vanhemmuutta. Yksinäinen vanhemmuus voi eron jälkeen muuttua jaetuksi vanhemmuudeksi. Vanhojen toimintamallien muuttuminen vaatii vanhemmilta kuitenkin aitoa halua muutoksiin ja kiinnostusta lapsien elämästä ja vanhempänä olemisesta. Joillekin vanhemmille oman tai toisen vanhemmuuden löytäminen eron jälkeen antoi voimia ja innosti. Tällöin vanhemmuus saattoi olla yllättäen jaettua ja vahvistui eron jälkeen. Aina yhteisen vanhemmuuden toteuttaminen ja vanhemmuuden jakaminen ei ole kuitenkaan helppoa. Esimerkiksi väkivaltakokemukset voivat tehdä toiseen luottamisen vaikeaksi. Vanhemmuuteen ei tullut muutosta vanhempien kohdalla, joilla oli perhedynamiikan taustalla puolison päihde- ja mielenterveysongelmia ja pitkäaikaista vanhemmuuden vastuusta lipeämistä. Parisuhteen vaikeudet ja muut oman elämäntilanteeseen liittyvät hankaluudet näkyivät myös vanhempänä olemisessa. Vanhemmilla saattoi tässä tilanteessa kuitenkin nousta esiin määrätietoisset tilanteen vahvistamispyrkimykset. (Kääriäinen 2008, 85-88)

Kääriäisen tutkimuksen mukaan ero saattoi herättää myös epäluuloja ja pelkoja oman vanhemmuuden jatkumisesta. Huoli yhteisten kasvatuseriaatteiden romuttumisesta saattoi laukaista kiusantekoa ja joustamattomuutta, ellei niitä uskalleta ottaa esiin ja selvittää. Oman vanhemmuuden eläminen ilman lapsia ei ole helppoa, jos arkisesta vanhemmuudesta luopuminen ei ole vapaaehtoinen valinta. Vanhemmuuden toteuttamisen mahdottomuus riitojen ja kiusanteon vuoksi aiheuttaa katkeruutta ja vanhemmuus saatetaan kokea heikoksi ja vanhemmalla voi olla tunne, ettei tunne lasta kunnolla tai tiedä hänen tilanteesta. Toisen vanhemman poistaminen elämästä voi olla eron jälkeen järjestelmällistä ja aggressiivista. Vanhemmuudessa onnistuminen lisää omanarvontuntoa ja toisaalta siinä epäonnistuminen vähentää sitä. Osalla vanhemmista oli vaikeuksia tavata lapsiaan riittävän usein. Hankaluudet liittyivät kommunikointivaikeuksiin lapsen toisen vanhemman kanssa, kiusantekoon tai heikkoon taloudelliseen tilanteeseen järjestää tapaamisia. Kun oma vanhemmuus on uhattuna,

syntyy helposti tarve käsitellä asioita omina vanhemmuuden oikeuksina ja velvollisuuksina, eikä lapsen oikeutena vanhempinsa. (Kääriäinen 2008, 88-90,95).

Kääriäisen tutkimuksen mukaan, vanhempien on hyväksyttävä että eivät pääse eroon lapsen toisesta vanhemmasta. Tilan ja mahdollisuuksien antaminen toiselle vaatii paneutumista ja yhteisen vanhemmuuden hoitaminen edellyttää keskusteluyhteyttä toiseen vanhempaan. Yhteinen vanhemmuus on mahdollista, jos parisuhteeseen ja sen päättymiseen liittyvät tunteet pystyttiin pitämään erossa vanhemmuuteen liittyvistä asioista. Mikäli tämä ei ole mahdollista, niin parisuhteessa tapahtuneet loukkaukset saattoivat siirtyä suoraan vanhempaan olemiseen ja sitä kautta myös osittain lasten kannettaviksi. Vanhemmuuteen vastaaminen erossa ja eron jälkeen on moniulotteinen ja dynaaminen prosessi. Siihen vaikuttavat muun muassa eroamisen tavat, vanhemmuuden ylisukupolviset tarinat, parisuhteen vuorovaikutustavat ja vanhempien keskenään samankaltaiset käsitykset lapsen ja lapsuuden sekä lasten kiintymissuhteiden merkityksistä. (Kääriäinen 2008, 93-94, 96, 107).

4.4 Lapsi uusperheessä ”Missä vaiheessa uusperheen perheytyminen on?”

Uusperhe elää monenlaisten haasteiden keskellä. Uusperheen synty on uuden alku, mutta siihen sisältyy myös ero vanhasta. Ero vanhasta voi näyttäytyä konkreettisesti arkirutiinien muuttumisena tai ystävyysuhteiden päättymisinä. Ero vanhasta tarkoittaa lapsille surua muutoksesta ja menetyksestä ja mahdollisesti syyllisyydentunnettakin. Aikuisille se puolestaan tarkoittaa syyllisyyttä tehdyistä ratkaisuksista. Eleyt jäljet voivat näyttäytyä uusperheen elämässä kohtalokkaina ja estävät voimia vapautumasta uuteen. Sekä lapset että uusperheen aikuiset voivat kokea lojaliteettiristiriitaa suhteessa vanhaan ja uuteen perheeseen. Uutta suhdetta koettelee myös epäonnistumisen pelko entisen elämän kariutumisen vuoksi. (Raittila & Sutinen 2008).

Ajalla on todettu olevan yhteyttä uusperheen muodostumiseen ja ihmissuhteiden kokemiseen ja kehittymiseen (Bray & Berger 1993; Broberg 2010, 25). Uusperhe käy läpi myös erilaisia kehitysvaiheita kuten kaikki perheet ja parisuhteet. Uusperhettä perustaessa

kaksi aikuista tuovat uusia ja erilaisia kokemuksia, ajatuksia sekä näkemyksiä. Alkuvaiheessa uusi aikuinen ja vieraat lapset voivat olla varovaisia ja suojelevaisia biologisten ja sisäisten perhesuhteiden vuoksi. Väestöliitto on määritellyt uusperheelle kehitysvaiheet, jotka kaikkiaan kestävät 4-15 vuotta. Papernowin mukaan (1984) mukaan nopeimmat uusperheet käyvät läpi koko kehän neljässä vuodessa ja keskivertoperheet seitsemässä vuodessa.

Patricia Papernowin mukaan uusperheen kehitysvaiheet voidaan esitellä perhesyklinä. Malli kuvaa vuorovaikutusta uusperheen jäsenten, heidän kokemustensa ja syntyvän perherakenteen kesken. Kehä auttaa jäsentämään vaikeita tunteita ja vaiheita uusperhe-elämässä. **Mallissa on kolme päävaihetta: 1. Uusperheen aloitusvaihe 2. uudelleen organisoituminen ja 3. vakiintuminen. (Broberg 2010, 25.)** Papernowin (1984) mukaan uusperheen kehitysvaiheet on jaoteltu kolmeen eri pääryhmään, mutta jotka jakaantuvat vielä sisäisesti seitsemään eri vaiheeseen.

Aloitusvaiheen kolme sisäistä jaksoa ovat fantasia, syventyminen ja tietoisuus. Alkusykli kestää noin 2-3 vuotta ja sen ensimmäisessä vaiheessa puolison lapset otetaan avosylin vastaan. Usko kaikkien uusperheen jäsenten onnellisuuteen on vahva ja aikuiset pyrkivät hyvittämään lapselle tämän rikkoutunutta perhettä. Lapset elävät omassa haavemaailmassa toivoen, että äiti- tai isäpuoli katoaisi hänen elämästään ja omat vanhemmat palaisivat yhteen. Alkusyklin toisessa vaiheessa aikuiset luovat joukkuehenkeä, mutta saattaa olla aistittavissa, että kaikki ei olekaan hyvin. Kolmatta vaihetta voi kutsua ”täysrähinäksi”, jolloin unelmat kariutuvat ja kielteiset tunteet nousevat pintaan. Tässä vaiheessa biologinen vanhempi saattaa olla hankalassa asemassa lasten ja puolisoitten välillä. (Papernow 1984, 357- 358; Taittila- Sutinen 2008, 39; Väestöliitto; Malinen & Larkela 2011, 48-49).

Alkuvaiheen jälkeen alkaa keskivaihe, joka kestää noin 1-3 vuotta. Keskivaihetta voi kuvata myös ristiriitojen ajaksi, jolloin tapahtuu uudelleen organisoituminen. **Uudelleen organisoitumisen** vaiheeseen liittyvät mobilisointi ja toiminta. Vaikka tunteita aletaan selvittää jo alkuvaiheessa, niin riittäisyys saattaa pakottaa biologiset vanhemmat sulkeutumaan ja liittoutumaan. Tätä vaihetta kutsutaan ”poterovaiheeksi”, jolloin äiti- tai isäpuoli jää helposti vaille tukea ja hänen on vaikea löytää rooliaan uusperheessä ja parisuhteessa. Viimeistään keskivaiheessa on vedettävä selkeät rajat ex-puolison suhteen

ja löydettävä yhteistä aikaa parisuhteen vaalimiseen. Keskivaiheen jälkimmäinen osa voi olla toiminnallinen, jolloin ratkaisuja työstetään, uusia rituaaleja ja rutiineja luodaan. Perhe voi yhteisesti laatia konkreettisia sopimuksia, kuinka eri tilanteissa toimitaan. (Papernow 1984, 360-361; Väestöliitto; Malinen & Larkela 2011; 49 ; Laukkanen 2013, 13.)

Myöhäisvaiheessa perhe alkaa vahvistua ja vakiintua. **Vakiintumisen** vaiheeseen sisältyvät yhteys ja päätös. Parisuhteella on vankka perusta ja aikuiset ja lapset toimivat sujuvammin yhdessä sekä välittävät toisistaan. Uusperheen sisäiset ja ulkoiset roolit tarkentuvat ja vahvistuvat. Alkaa niin kutsuttu ”meidän lauman” aika. Myöhäisvaiheessa läheisyys kasvaa, suhteet ovat avoimia ja identiteetit vakiintuvat. Aikuiset toimivat yhteisenä rintamana ja ratkaisut tehdään yhdessä. Uusperheen jäsenillä on varmuutta kohdata uusia haasteita ja selvitä niistä yhdessä. Syklin mukaan uusperheen kehitysvaihe alkaa mielikuvavaiheesta ja päättyy perheen identiteetin varmuuteen, joka on syklin loppuratkaisu. (Papernow 1984, 360-361, 356-362; Broberg 2010, 26, Väestöliitto; Malinen & Larkela 2011, 49; Laukkanen 2013, 13.)

4.5 Uusperheterapian soveltaminen huolto- ja tapaamisneuvottelussa ”*Voidaanko lisätä empatiaa ja tietoa ex-puolisoiden ja lasten elämästä?*”

Uusperhettä voidaan tarkastella uusperheterapeuttisesti yhteisenä systeeminä, jossa on yksilöllisesti muodostuneita osasysteemejä. Osasysteemejä on yleensä uusperheterapiassa kuusi 1. uudelleen avioitunut pari 2. huoltajat ja lapsi 3. sisarukset 4. uusperhevanhemmat ja lapsi 5. koko uusperhe 6. jotkut jäsenet kummastakin uusperheestä. Uusperheterapiassa vahvistetaan jokaista osasysteemiä kerrallaan siten että riittäisimmat osasysteemit eivät heikennä uusperheen vakautta. Jokainen osasysteemi on tärkeä uusperheterapiassa. Huolto- ja tapaamisneuvottelussa ovat lapsen vanhemmat yleensä läsnä ja uusperheterapiaa voidaan soveltaa myös näissä neuvotteluissa.

4.5.1 Uusperheen muoto

Työntekijän on huomioitava eri osasysteemit ja osasysteemien samankaltaisuudet tutkimuskirjallisuuden kanssa. Esimerkiksi usein lapsi voi oireilla tai olla kertonut jommallekummalle vanhemmalle, että ei tunne kuuluvansa perheeseen. Huolto- ja tapaamisneuvottelussa on työntekijän tuotava esiin, että tämä on yleistä ja ennustettavissa ja kuuluu uusperheprosessiin. Ulkopuolisuuden tunne on enemmän uusperhesysteemin toimintatapa kuin johtuu henkilön yksilöllisestä persoonasta. Työntekijän pitää tehdä vanhemmat tietoisiksi uusperheen luonnollisista systeemeistä ja siitä, kuinka ne vaikuttavat uusperhedynamiikkaan. Huolto- ja tapaamisneuvottelussa voidaan siten lisätä vanhemman kykyä oivaltaa lapsen tilannetta sekä omassa uusperheessä että ex-puolison uusperheessä. Puutteellinen kommunikaatio, viha ja turhautuminen ovat usein tuloksena virheellisistä käsityksistä.

4.5.2 Primitiiviset tunteet ja sukupuu

Työntekijän on oltava tietoinen primitiivisistä tunteista, jotka ovat yleisiä uusperheiden osasysteemeissä. Esimerkiksi äidin rakkaus ja romanttinen rakkaus ovat primitiivisinä tunteina vaikuttamassa. Huolto- ja tapaamisneuvottelussa nimetään ongelmia, joita ex-puolisoiden osasysteemeissä on vuorovaikutuksessa lapsen asioissa. Mikäli ex-puolisot kykenevät yhteistyöhön voidaan laatia lapselle sukupuu ja tarkastella sitä karttana lapsen elämään. Työntekijän on arvioitava ex-puolisoiden empatiankykyä sekä ajatuksia lapsesta. Työntekijän on vahvistettava tätä uusperhesysteemin osaa, joka kohdistuu ex-puolisoihin siten, että he kykenevät vuorovaikutukseen lapsen asioissa ja sopimaan tapaamisista. Tavoitteena on saada ex-puolisot ymmärtämään miten ex-puoliso kokee tapahtumat, joita on kuullut lapsen tai ex-puolison kertovan.

4.5.3 Tiedon lisääminen

Huolto- ja tapaamisneuvottelussa työntekijä kertoo tutkimustuloksista, jotka liittyvät eronneiden lasten tilanteeseen ja vanhempien vuorovaikutukseen lapsen asioissa. Ex-puolisoiden pitää kuitenkin antaa selittää heidän tilannettaan, siten että se ei vastaa tutkimustuloksia ja työntekijän on varottava vähättelyä. Työntekijä voi kertoa, että monet huolto- ja tapaamisasioihin vaikuttavat asiat on tutkittu ja yhtäläisyydet on tunnistettu. Ex-puolisoita voi helpottaa, kun ongelmat eivät enää personalisoidu. Työntekijän on annettava ymmärtää, että hän on ymmärtänyt ex-puolisoiden alkuperäisen ongelman. Uusperheterapiassa on tarkoituksena hahmottaa ex-puolisoiden kokemuksia, liittyä heihin ja ansaita heidän luottamuksensa. Työntekijän on arvioitava varovaisesti milloin ex-puolisoiden kokemukset vastaavat tutkimuskirjallisuuden tuloksia ja ensimmäisellä tapaamisella tämä interventio on pienessä roolissa. Työntekijän on etukäteen selvitettävä tutkimuskirjallisuuden sopivuus huolto- ja tapaamisneuvotteluun osallistuville ex-puolisoille.

4.5.4 Empatian lisääminen

Työntekijän saavutettua ymmärryksen ex-puolisoiden tilanteesta ja turhautumisista, niin seuraava interventio on a) vakiinnuttaa, että ex-puolisoilla on mahdollisimman empaattinen ymmärrys ex-puolison näkemyksestä b) tuoda esiin ymmärrys siitä, että ex-puolisot eivät koe lapsen tilannetta samasta näkökulmasta. Mikäli ex-puolisoiden välillä ei ole lainkaan empatiaa, niin interventio ei ole tehokas. Ex-puolisoiden pitää uskoa, että toinen välittää lapsen hyvinvoinnista, vaikka eri tavalla. Työntekijän on myöhemmin selkeytettävä ja vahvistettava tätä. Työntekijä myös arvioi kumpi vanhemmista kykenee kuvaamaan toista vanhempaa empaattisemmin suhteessa lapseen. Työntekijän on ystävällisesti horjutettava väitteitä, jotka eivät ole empaattisia, vaan puolustusmekanismeja tms. Työntekijä myös vahvistaa tai korjaa väitteitä ja auttaa vanhempia vastaamaan uudelleen. Kun vanhempien näkemykset on kuvattu, niin työntekijä kysyy: ”onko jotain, mitä ex-puoliso voi sanoa tai tehdä, joka saisi sinut luopumaan näkökulmastasi ja omaksumaan täysin uuden näkökulman?” Usein näkökulmana on, että toisen uskomukset eivät muuta omaa näkemystä. Tällöin työntekijä kysyy: ”Miksi te käytätte aikaa perustelemaan omaa näkemystänne, sillä ette te koskaan näe asioita samojen linssien läpi?” Kun interventio

menee hyvin, niin jännite neuvottelussa putoaa ja ex-puolisot ymmärtävät, että he ovat sotkeutuneet väittelyyn, jossa ei selviä voittaja. Työntekijä auttaa näkemään ex-puolisoiden ja lapsen tilanteen erilaisesti ja ex-puolisot eivät voi enää jatkaa samalla tavalla. Ensimmäisellä tapaamisella työntekijällä on mahdollisuus a) aloittaa aito suhde ex-puolisoiden kanssa b) määrittää ex-puolisoiden kanssa huoli lapsesta tai tapaamisista c) luoda empaattinen kokemus, joka vie ex-puolisot ihmisten väliseen prosessiin d) määritellä parhain mahdollinen osaprosessin kokoonpano tarvittaessa seuraavalle tapaamiselle (huolto- ja tapaamisneuvottelussa ovat yleensä vain vanhemmat). Jos ex-puolisoiden yksilölliset aiheet ovat voimakkaita, niin voidaan ohjata puolisoita yksilöterapiaan tai pariterapiaan nykyisen puolison kanssa. Empaattinen ymmärrys voidaan myös menettää uusien aiheiden käsittelyssä ja jos empatiaa ei saada palautettua, niin on hyvä nähdä ex-puolisoita ennen muiden osasysteemien (esimerkiksi vanhemmat ja lapsi) näkemistä.

4.5.5 Vuorovaikutuksen korjaaminen

Usein epähyödyllinen uskomus ei ole täysin virheellinen, mutta se on stereotypia ja siten helposti omaksuttavissa. Tutkiakseen ja ymmärtääkseen kielen roolia ja epähyödyllisiä uskomuksia uusperheessä, niin työntekijän on tunnistettava kolme kategoriaa: 1. kulttuurisesti hyväksytyt kliseet esim. äidin rakkaus/paha äitipuoli. Työntekijän kirkastettava ja selkiytettävä epähyödylliset argumentit ja normalisoitava ne. 2. ex-puolisoiden välillä voi olla väärä tulkinta ja jos suora keskustelu aiheesta kielletään, niin työntekijän on autettava korjaamaan väärinkäsitys. 3. Leimat ja stereotypiat. Nopea leimaaminen heikentää uusperheen suhteiden muodostumista. Uusperheterapiassa autetaan jokaista persoonaa.

4.5.6 Vanhempi-lapsi –osajärjestelmä

Uusperheterapiassa pidetään tärkeänä, että vanhempi-lapsi-suhde saa huomiota. Työntekijän on hyvä tavata lapsi ja tutkia onko lapsella toivomansa läheinen suhde biologiseen vanhempansa. Ensin työntekijän on tuettava suhdetta biologiseen

vanhempaan tarvittaessa ja selkiytettävä miten vanhempi-lapsi- osasysteemi mukautuu uusperheeseen. Uusperhepari tarvitsee huomiota ja aikaa, mutta biologisella vanhempi-lapsi suhteen heikkenemisellä voi olla negatiivinen vaikutus koko uusperheen vakaudelle. Uusperheterapiassa ei vapauteta ex-puolisoita yksilöllisten tilanteiden vastuusta, vaan heille selvennetään miten yksilölliset tekijät vaikuttavat systeemissä ts. uusperheessä. Työntekijä opettaa ex-puolisoita uusperhesysteemin toimimisesta erityisesti lapsen kannalta katsottuna. Työntekijän tavoitteena on myös integroida uusperhettä siten, että hän tukee ex-puolisoita vanhemmuuden yhteistyössä kaikkien osallisten uusperhevanhempien välillä. Kommunikaation lisääminen kaikkien uusperheen jäsenten välillä on merkityksellistä siten, että näin liikutaan kohti erilaisten osasysteemien integraatiota, kohti toimivaa ja tyytyväistä uusperhettä, jossa lapsen vanhemmat kykenevät sopimaan lasten asioista lapsen edun mukaisesti. (sovellettu Browning & Artelt 2012).

5 Ohjeita hyvään erolapsen vanhemmuuteen

Ero sattuu aina syvästi, sillä erossa ihminen pettää toiselle antamansa lupaukset. Hän pettää myös omat odotuksensa ja unelmansa. Erossa on vain hyväksyttävä, että maailma muuttuu ja me muutumme. Tulevaisuudenkuvatkin muuttuvat. Eron jälkeen elämä ei muutu helpommaksi, mutta ero voi lopettaa riidat oman katon alla.

Eroa seuraavissa tapahtumissa kaiken yhteisen jakaminen ja jopa kaveripiiriin jakaminen tuntuvat pahoilta. Ennen kaikkea lasten kärsimys sattuu. Joka päivä voi kuitenkin miettiä, miten tänään voisin suojella lasten tunteita, omiani sekä lasteni toisen vanhemman tunteita. Asiallinen, hyvä ero on vaikea, mutta täysin mahdollinen.

Hyvässä erossa

- * Pari tekee hyvää yhteistyötä.
- * Pari toimii siten, että lapset voivat luottaa kahteen rakastavaan vanhempaan.
- * Onnistuneessa erossa lapsen jättö – ja noutotilanteessa (tai vaihtaessa lapsen luona asuvaa vanhempaa) ei riidellä.

- * Pari ei kosta ja syyllistä, vaan hyväksyy tosiasiat.
- * Onnistuneessa erossa kumpikin voi hyväksyä toisen uuden seurustelun.
- * Onnistuneessa erossa kumpikin voi antaa toiselle ”luvan” elää onnellista elämää. Tämä ”lupa” näyttää olevan hyvin tärkeä ele ihmisten välillä. Sen voisi muotoilla vaikka näin: ”Me emme pystyneet erilaisuutemme vuoksi elämään yhdessä, mutta toivon silti, että löydät rakkautta ja onnellisuutta itsellesi”.
- * Onnistuneessa erossa kumpikin luottaa toisen vanhemmuuteen ja viestittää hyväksyntäänsä ja luottamustaan myös lapsille. Vaikka olisi vaikea hyväksyä toisen erilaiset tavat olla vanhempi, on tunnustettava, että toisen vanhemmuuteen ei voi loputtomasti vaikuttaa. Lapsi hyväksyy kaksi erilaista vanhempaa. Omasta vanhemmuudestaan voi tehdä aina vain läsnä olevamman ja tasapainoisemman.
- * Onnistuneissa eroissa kummankin kumppanin uudet puoliset voivat tulla kavereina mukaan lasten juhliin ja tärkeisiin tapahtumiin. Nämä uudet kumppanit eivät ole enää nimikkeiltään ”isäpuoli” ja ”äitipuoli”. Ainoat ”isä” ja ”äiti” ja ainoat kasvattajat ovat kaksi omaa biologista vanhempaa.
- * Onnistuneessa erossa lasten tapaamisia voidaan järjestää joustavasti. Tärkeää on luoda luontevat välit lapsille ja molemmille vanhemmille. Yhteydenotot ja ikävän ilmaiseminen tulee hyväksyä myös tapaamisten välillä. Lopuksi – muistuta, että vanhemmat arvostavat ja hoitavat itseään erosta huolimatta. Hyvillekin ihmisille käy näin.

(19.10.2014.http://www.vaestoliitto.fi/parisuhde/tietoa_parisuhteesta/parisuhteen_kriisit/ero_kriisit/hyva_ero/)

LÄHTEET

Browning & Artelt 2012. Stepfamily Therapy: A 10-step Clinical Approach.

Karvonen Heidi & Korhonen Annamari (toim.) 2009. Vertaistuesta voimaa uusperheen arkeen –opas vertaisryhmäohjaajille.

Laaksonen Ilkka 2014. Luento.

Laukkanen Jenni 2013. Elämää uusperheessä: retraspektiivinen tutkimus uusperhe-elämästä ja perhesuhteista lapsuuden muistoina. Pro gradu-tutkielma.

Malinen vuokko & Larkela Pekka 2011. Parisuhde- uusperheen ydin.

Papernow Patricia 1984. The stepfamily cycle: An experiential model of stepfamily development.

Raittila K. & Sutinen P. 2008. ”Huonetta vai sukua- elämää uusperheessä”.

Taskinen Sirpa 2001. Lapsen etu erotilanteessa. Opas sosiaalitoimelle.

Tilastokeskus 17.10.2014

.Uusperhe. Suomen uusperheellisten liiton lehti kasvatus-, terveys- ja sosiaalialan ammattilaisille. 2012.

10.10.2014 https://www.tukinet.net/aineisto/aineisto_tiedot.tmpl?id=621

19.10.2014, http://www.oikeus.fi/tuomioistuimet/karajaoikeudet/fi/index/hakemusasiat/perhe_asiat/lapsenhuoltojatapaamisoikeus.html

19.10.2014. http://www.vaestoliitto.fi/parisuhde/tietoa_parisuhhteesta/parisuhteen_kriisit/ero_kriisit/hyva_ero/

Kannen kuva: YLE/Grafiikka 20.10.2014.

http://yle.fi/uutiset/huoltoriitojen_tuomioistuinsovittelu_laajenee_syksylla/6233088